

SPROG & SAMFUND

Nyt fra
Modersmål-Selskabet
27. årgang nr. 3
September 2009

Indhold: Formanden skriver 3 · Referat af prisfest 4 · Pristale 6 · Takketale 10 · Interview med Gerda Leffers 15 · Sprogseminar 18 · Invitation til 30-års fødselsdag 20

Tal

Modersmål-Selskabet fylder 30 år til november, og lidt inden fylder bestyrelsens længst siddende medlem Gerda Leffers 90 år. Det er ikke for meget sagt, at Selskabet var gået mindre styrket ind til sit jubilæum, hvis ikke Gerda Leffers havde lagt sin sjæl og arbejdskraft i Selskabets virke, i en periode som formand og alle årene som hovedkraft i årbogens tilblivelse. Om årene i Modersmål-Selskabet og sit forhold til sproget fortæller Gerda Leffers i en samtale med Selskabets ny formand Jørgen Christian Wind Nielsen i dette nummer, der også på anden vis står i festens tegn. Årets modtager af Modersmål-Prisen Jørn Lund blev hyldet i Radioens gamle koncertsal, og selv om Jørn Lund blev fejret for sin mangeårige indsats i sprogets tjeneste, har det glædet Selskabet særligt at finde fælles fodslag i debatten om domænetab og håbet om en sproglov. Selskabet og Jørn Lund deler derfor også

skuffelsen over, at det udvalg, som Jørn Lund stod i spidsen for, og som resulterede i rapporten „Sprog til tiden“, ikke kunne nå frem til en entydig anbefaling af en sproglov. Nu skal rapporten til høring i Folketinget, og inden da skal mange partier bilægge interne stridigheder i spørgsmålet. Men fra anden autoritativ side er der støtte til ønsket om en egentlig sproglov, ikke mindst i tilknytning til Universitetsloven. På et seminar i september udtrykte Dansk Sprognævns afgående formand Niels Davidsen-Nielsen stor utilfredshed med de vage hensigtserklæringer og markerede hermed den offensive deltagelse i debatten, der har kendetegnet nævnets arbejde i hans formandstid. Det bliver interessant at se, om Folketinget vil tillade sig at overhøre signalerne fra Dansk Sprognævn. Der er dækning af både prisfest og seminar i dette nummer, der er udvidet med fire sider.

M.B

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt. Abonnement for ikke-medlemmer 90 kroner.
Oplag: 1200 eksemplarer.

BLADUDVALG:

Henrik Munck (formand)
Ingrid Carlsen
Adam Hyllested
Jørgen Christian Wind Nielsen

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:

Michael Blædel
Lyngfeldtsvej 17,
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 62 61
michael@blaedel.dk

LAYOUT:

Martin Sand Pævatalu

REPRO OG TRYK:

Clausen Offset
ISSN 0108-433 X

Artikler, der offentliggøres i Sprog & Samfund, tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne
2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Medlemskontingent er 225 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 150 kr. (Portogebyr – udlandet: 50 kr.)

Giro (netbank: reg.nr. 9570) kt.nr. 667 6901
CVR-nr. 7682-4215
Bank: reg.nr. 7853, kontonr. 103 5729
Internet: www.modersmaal.dk

MODERSMÅL-SELSKABETS BESTYRELSE:

FORMAND:

Translatør, cand. interpret.
Jørgen Christian Wind Nielsen,
Mylus Erichsens Allé 27, 2900 Hellerup,
tlf. 3962 2720, e-post: jcn@modersmaal.dk

NÆSTFORMAND:

Cand.oecon. Henrik Munck,
Farumgårds Allé 3, 3520 Farum, tlf. 4495 2243,
e-post: hm@modersmaal.dk

KASSERER:

Cand.stat. Kirsten Fenger,
Skandrups Allé 37, Hareskov, 3500 Værløse,
tlf. 4498 1650, e-post: kf@modersmaal.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:

Katrine Bøgh Brixen,
Lærdalsgade 3, l.tv., 2300 København S,
tlf. 2065 8988, e-post: kbb@modersmaal.dk

Kontorassistent Ingrid Carlsen,
Ammendrupvej 33, 3200 Helsingør, tlf. 6095 8802,
e-post: ic@modersmaal.dk

Mag.art. Bent Pedersbæk Hansen,
Gadestævnet 35, 2650 Hvidovre, tlf. 3647 4065,
e-post: bp@modersmaal.dk

Mag.art. Adam Hyllested,
tlf. 3537 7730, e-post: ah@modersmaal.dk

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
Skolebakken 81, 2830 Virum, tlf. 4585 7644,
e-post: gtl@modersmaal.dk

Seminarielektor Claus Tilling,
Islevhusvej 36, st., 2700 Brønshøj, tlf. 3828 6648,
e-post: ct@modersmaal.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:

Stud.comm. Daniel Søndergaard Jakobsen,
Italiensvej 10, 2.th., 2300 København S,
tlf. 2681 3969, e-post: dsj@modersmaal.dk

MODERSMÅL-SELSKABETS SEKRETARIAT:

Pia Wind,
Mylus Erichsens Allé 27, 2900 Hellerup,
tlf. 2621 6782, e-post: sek@modersmaal.dk

Hvem er den nye formand?

AF JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

Jeg er 57 år gammel. Jeg er gift med Pia Wind. Jeg har tre børn, Line på 25 år, David på 20 og Ditte Menneskebarn på 11. Jeg bor i Gentofte Kommune, men er opvokset i 2300 S på Amager, hvor jeg gik på både den lille og den store

Amagerbro Skole. Bagefter kom jeg på Christianshavns Gymnasium og blev nysproglig student.

Jeg er akademisk uddannet erhvervsproglig korrespondent i engelsk og spansk fra Copenhagen Business School, den gang den hed Handelshøjskolen i København (HHK). Jeg afsluttede med en kandidatgrad i spansk og erhvervede retten til at kalde mig cand. interpret. og translator i spansk. Senere tog jeg en mastergrad i computermedieret kommunikation fra Roskilde Universitetscenter.

Min vej til det sproglige er derfor den erhvervsrettede og fremmedsproglige. Jeg blev ansat i Forbundet Kommunikation og Sprog, dengang Erhvervsprogligt Forbund, hvor jeg fejrede 25 års jubilæum i 2008. Undervejs har jeg også arbejdet for Translatørforeningen.

Jeg har beskæftiget mig med sprog og sprogpolitik i mere end 30 år, og jeg har et ret stort netværk, også i udlandet. Jeg har været aktiv deltager i de senere års sprogpoltiske initiativer og debatter.

Min styrke er det sprogpoltiske og det organisatoriske, snarere end det konkret sproglige, og det er også sådan jeg opfatter min rolle som formand for Modersmål-Selskabet.

Hvad vil den nye formand?

Formandshvervet for Modersmål-Selskabet er et hædershverv, som jeg vil gå til med respekt for Selskabets historie, traditioner og medlemmer. Tradition og fornyelse er min udfordring.

Der er i foreningen en fast indarbejdet årscyklus. Generalforsamling med et sprogligt emne i foråret, uddeling af Modersmål-Prisen i det tidligere efterår, efterfulgt af udgivelse af årbogen, bogmessen

i Forum i København og et årbogsarrangement. Denne cyklus ønsker jeg bevaret, dog gerne suppleret med et medlemsarrangement i februar måned til markering af Modersmål-Dagen den 21. februar. Tradition og fornyelse.

Mange af Selskabets medlemmer anvender ikke e-post og internet. Også af denne grund skal vi blive ved med at udgive medlemsbladet „Sprog og Samfund“ på tryk. Alle nye indmeldelser i foreningen sker elektronisk. Derfor bliver det en central opgave at styrke den elektroniske kommunikation mellem bestyrelsen og medlemmerne, og også gerne mellem medlemmerne indbyrdes. Jeg håber vi snart får en blog med dialogmuligheder. Et elektronisk nyhedsbrev, „SprogNyt – sprogpoltisk opdatering“ er ved at finde sin form, og udgivelse af årbogen også som e-bog kan være en målsætning allerede i år. Tradition og fornyelse.

Digitalisering er en nødvendig forudsætning for at realisere en anden målsætning, nemlig flere medlemmer, der skal give Modersmål-Selskabet større synlighed og større gennemslagskraft. De unge mennesker er i de nye medier. Ønsker vi flere yngre medlemmer er det derfor nødvendigt med en udbygning af de digitale medier, samtidig med en bevarelse af de trykte. Tradition og fornyelse.

Modersmål-Selskabet skal have større sprogpoltisk indflydelse og indgå i samarbejde med andre relevante parter. Det kan være Dansk Sprognævn, det kan være sproglige foreninger og netværk. Vi har allerede i foråret henvendt os til kulturministeren og til Dansk Sprognævn med et ønske om at blive aktiv deltager i en varslet kampagne for dansk. Det skal ske samtidig med at Selskabet formulerer egne initiativer og mål. Tradition og fornyelse.

Afslutningsvist ser jeg gerne en større medlemsinvolvering og medlemsaktivitet. Det kan ske gennem dialog på nettet, gennem en højere grad af medlemsinvolvering i vores stående udvalg, nedsettelse af nye udvalg, men også gennem udbygning af mulighederne for dialog og debat på medlemsarrangementerne. Tradition og fornyelse.

Da Jørn Lund fik Modersmål-Prisen

Henrik Munck refererer fra prisoverrækkelsen den 8. september

En fyldt koncertsal i det gamle radiohus lyttede til Jørn Lunds takketale.

Det Gamle Radiohus i Rosenørns Allé var ikke nogen tilfældig ramme for overrækkelsen af Modersmål-Prisen til professor Jørn Lund. I sin takketale for prisen erindrede Jørn Lund selv om, at han i denne bygning havde medvirket i over 600 sproglige radioudsendelser, og igennem 12 år redigerede han sammen med professor Erik Hansen månedlige sprogbreve til Danmarks Radios medarbejdere i håbet om at kunne højne deres sprog. Som det fremgik af den udsendte pressemeddelelse fik Jørn Lund bl.a. prisen for „et langt livs virke for at udbrede kendskabet til det danske sprogs udtryksmuligheder“.

Bestyrelsesmedlem Claus Tilling gennemgik i sin motiveringstale Jørn Lunds talrige publikationer og mange tillidshverv. Ligesom Jørn Lund havde Claus Tilling selv haft professor Erik Hansen som lærer i dansk ved Københavns Universitet, og der udspandt sig en livlig udveksling af oplevelser fra studietiden til stor munterhed for de mange fremmødte til prisoverrækkelsen. Foruden professor Erik Hansen, der selv modtog Modersmål-Prisen ved selskabets 25-års jubilæum i 2004, var også professorerne Torben Brostrøm og Lars Brink blandt tilhørerne.

En snegl på vejen... ved flyglet Frederik Malmquist og Tobias Fensløv og Carina Madsen som professor Higgins og Eliza.

Efter udflytningen til DR Byen er Radiohuset nu overtaget af Det Kongelige Danske Musikkonservatorium, og i musikens hus var det naturligt

Blandt gæsterne var tidligere studievært og prisvinder i 1986 Birgit Meister og Dansk Sprog-nævns direktør Sabine Kirchmeier-Andersen.

med et musikalsk indslag ved prisoverrækkelsen. Igennem en årrække redigerede Jørn Lund dagbladet Informations sproghjørne under pseudonymet

Professor Higgins. Som en hyldest til prismodtageren fremførtes duetten mellem professoren og blomsterpigen Eliza fra musicalen „My Fair Lady“ om en snegl på vejen som tegn på regn i Spanien. Duetten blev dramatisk og velklingende opført af Tobias Fensløv (baryton) og Carina Madsen (sopran) fra Studenternes Operetteforening Polyhymnia med Frederik Malmqvist ved flyglet...

Både Claus Tillings tale til prismodtageren og Jørn Lunds efterfølgende takketale er udførligt gengivet på de følgende sider. Som indledning havde Modersmål-Selskabets formand Jørgen Christian Wind Nielsen erindret om, at det i år er 30 år siden, at Selskabet blev stiftet, og at dette fejres på selve fødselsdagen den 27. november med et arrangement, der er annonceret på bagsiden af dette nummer. Jørn Lund indrømmede, at han ved stiftelsen kun havde spået selskabet en kort levetid, men at han nu måtte erkende Selskabets levedygtighed, som han bl.a. tilskrev Selskabets udvikling fra sprogkritik via sprogomsorg til nu glæden ved sproget.

Tillykke, Jørn Lund

Claus Tillings tale til årets prismodtager

Bestyrelsesmedlem Claus Tilling motiverede Modersmål-Prisen.

Se så, nu begynder vi

Vi må tage hul på at opregne nogle af de store og gode handlinger der har været medvirkende til at Jørn Lund i dag står som modtager af Modersmål – Selskabets Modersmål-Pris (eller med fuge-s: modersmålspris). Det kan være sværere end som så, for man bliver smittet – eller inspireret – af Jørn Lunds måde at iagttage sproget omkring os på, således også talen her. Jeg vil begynde med at citere Jørn Lund fra forordet til 'Tidens sprog pejlet af professor Higgins' fra 1999:

Normalt er sproget blot et element, vi færdes i. Der skal noget særligt til, før vi lægger mærke til det – et sært ord, en mærkelig udtale, en stavefejl eller et smukt og rammende udtryk. Undertiden kæmper vi ikke blot med ord, men også om ordene. De kan skifte betydning, de kan forveksles, og de kan bruges til både information og manipulation. Vi er omgivet af men-

nesker, der vil påvirke os gennem sproget. Politikere, erhvervs- og reklamefolk, kolleger, venner og fjender – og såmænd også digtere. Sproget er redskab og vilkår for digtningen.

Intet i sprogets verden er tilfældigt. Sprog og tekster er mere end summen af ord og ytringer. Gennem sproget fortæller vi, hvem vi er, hvordan vi befinder os, hvad vi ønsker at udtrykke – og en hel del mere end det.

Når samfund og livsformer ændrer sig, giver det sig sproglige udslag, og går man på sproglig ekspedition, kan man stille sproglige diagnoser.

Professor Higgins er ekspeditionsleder i Information; hovedparten af bogens afsnit bygger på hans artikler, der vil sætte aktuelle sprogforhold i perspektiv og skærpe læserens sproglige opmærksomhed.

Det er klar tale, og det har igennem mere end 10 år været karakteristisk for Jørn Lunds klummer i Information og siden Politiken hvor han har be-

mærket ufattelig mange af de bevægelser der foregår i sproget: Jørn Lund griber ord der er i vælten og sætter dem i sammenhæng med lignende udtryk fra det miljø de kommer fra: de unge, erhvervslivet, sproget vi møder i butikkerne og budskaberne på varebilerne. Der er meget at more sig over, at ryste på hovedet af, at hidse sig op over. Det sidste er ikke fremtrædende hos Lund. Han er ikke blind for den kreativitet der ligger i de mange udtryk, men han skjuler ikke sin afstandtagen fra den sproglige kvalitetsforringelse der ligger i unuanceret og dermed upræcis sprogbrug – helt vildt fedt – eller tilbøjeligheden til at nogen lukker sig inde i en faglig terminologi uforståelig for de fleste, eller et erhvervsliv der i disse år er helt domineret af et prestigøst engelsk, fx en perronmanager på Københavns Hovedbanegård. Han får dog lov til at beholde en eventuel tilfredshed selv.

Undertiden kæmper vi ikke blot med ord, men også om ordene. I hører mig lægge tryk på præpositionerne, tilgiv mig, det var modsætningstryk, ikke efterligning af tv-avisen eller Nyhederne. Jeg går videre. Jørn Lund har et usædvanligt fint øre for de forskydninger der finder sted i sproget. Ord skifter betydning, de kan forveksles: det er pendulord som bjørnetjeneste, at forfordele nogen eller godt 60 kilo.

For dem der læser Politiken om onsdagen er der lejlighed til at skærpe opmærksomheden, både i retning af „Det udtryk kendte jeg ligegodt ikke“, eller „Godt han tager fat i det, det er lige hvad jeg også har lagt mærke til et stykke tid“.

Der findes andre mennesker end læsere af Politiken, og alle parter har kunnet glæde sig over at finde de bedste klummer samlet og udgivet fra 1997 i 'Professor Higgins' sproglige diagnoser', 'Tidens sprog' (1999), 'Den sproglige tilstandsrapport' (2001), 'Sprog til salg' (2005), 'Og så tager vi den derfra' (2007) og 'Helt vildt fedt' (2008).

Jeg citerede før forordet til 'Tidens sprog' fra 1999. 5 år senere lyder forordet til 'Den sproglige tilstandsrapport':

Jamen, hvis du spørger mig om min personlige mening, så er den her bog totalt nice. Den åbner op for en snak omkring måden vi går rundt og snakker på & helt ærligt, den gør det på en for syg fed måde med tonsvis af seje eksempler. Kort og godt: det er en rimelig cool bog, der bitcher over fucked up sprog & og så kommenterer den også på en masse andet. Gør dig selv en bjørnetjeneste og læs den ;-)

Jo, Jørn Lund kan sin sproglige humor. Det er ikke urimeligt at han skriver i tillægget til At tænke sig. Og det er den samme grundlæggende sprog-holdning som i den forrige bog, nu med eksempler.

Jørns barndom kan man læse om i 'Hørt. Erin-dringer fra 1950'erne' der udkom i begyndelsen af 2008. Som titlen siger, er der lagt vægt på hvor meget af barndommen der erindres gennem huskede udtryk. Jørn har fra barnsben haft et enestående godt gehør, og vi der er gamle nok, genkender hans præcise gengivelser af datidens talesprog, sproget i sangene fra dengang, og sproget i Danmarks Radio.

Jørn læste til cand.mag. i dansk og sprogpsykologi, oprindeligt af interesse for litteraturen. Men han blev fanget ind af detaljerne i sprogets lydside og skrev sammen med sin studiekammerat Lars Brink det grundlæggende videnskabelige værk 'Dansk Rigsmål. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København.' Udkom i 2 bind på i alt 800 sider i 1975.

Det førte videre til arbejdet med 'Den Store Danske Udtaleordbog', udgivelsesåret er 1991 (Munksgaards Ordbøger), over 1600 sider. Ideen til ordbogen var kommet fra fonetikprofessor Eli Fischer Jørgensen der allerede i 1972 så en mulighed for at realisere et ønske om en videnskabeligt funderet ordbog over moderne dansk ikke-dialektal udtale.

Den store udfordring lå i at ordbogen ikke skulle være normativ, men deskriptiv.

Redaktionen har ikke anbefalet eller frarådet bestemte varianter, men har valgt at lade førsteformen gengive en distinkt (markeret med D), moderne rigsmålsudtale. Derfor vil ordbogen kunne bruges som vejledning for dem, der søger en standardudtale.

Sådan én er der mange der ønsker vejledning om, og man bemærker at det ikke er ordet korrekt der anvendes, men netop distinkt. Så må man selv finde ud af hvor man vil placere sig når ordbogen – stadig med lydskrift – angiver en mindre distinkt udtale, ligesom den skelner mellem ældre og yngre, jysk og sjællandsk og om udbredelsesgraden. Den skelner også mellem H-sprog og L-sprog om de socialt betingede udtaler.

På dette niveau er det værd at erindre sig at Jørn Lund har siddet i Dansk Sprognævn siden 1980, længere end nogen anden, og således har været med til at vedtage de ændringer der har været i 1986, 1996 og 2001, altid med respekt for en ønskelig stabilitet i skriften stillet over for en voldsom ændring i udtalevanerne og mere moderat: ændrede former hos 'gode og sikre sprogbrugere'.

I den heftige kommandebat vælger man side når man formulerer sig skriftligt. Jørn Lund har valgt at beholde startkommaet. Man skal vælge sine kampe med omhu, siger han.

Sammen med Erik Hansen, der var formand for Sprognævnet, var Jørn Lund rådgiver og vejleder for Danmarks Radio. I 12 år aflyttede de og kommenterede sproget i radioen i et Sprogbrev der kom hver måned med korrektioner og gode råd, 4 små informationstætte sider som medarbejderne var glade for, og som de kunne forholde sig til og tage ved lære af.

I 1980 blev Jørn Lund professor i dansk sprog ved Danmarks Lærerhøjskole, bare 34 år gammel. Siden 1982 har han været aktiv i dansk uddannelses- og kulturpolitik. Undervisningsminister Bertel Haarder havde bedt litteraturprofessor Torben Brostrøm, også fra Danmarks Lærerhøjskole, om at være formand for et læseplansudvalg, og Brostrøm fik sin unge kollega med. Sidenhen er det blevet til utallige udvalgsposter, gerne som formand for udvalg, for Jørn Lund har ikke bare et usædvanligt sprogøre, men også et stort organisationstalent. Han kan lytte til sine medlemmer og få dem til at forstå at deres bidrag er velkomne, og så kan han blive færdig med

sit udvalgsarbejde til den forventede tid, om endda ikke før. Det er der ikke så mange der kan. Jeg har selv haft fornøjelse af at være med i et udvalg under Lunds ledelse, et om mundtlighed i uddannelsessystemet, omkring 1990. Med min oplevelse der fra var det ikke overraskende at Jørn Lund i 1991 blev udnevnt til chefredaktør af Den Store Danske Encyklopædi. Under sig havde han en mægtig stab af kompetente fagfolk, og det var et af Lunds store krav at de faglige artikler skulle skrives på et forsvarligt dansk fagsprog der kunne læses af encyklopædiens forventede brugere og medvirke til at fastholde dansk som videnskabs- og kultursprog. Jeg tror det var der Lund valgte at tage nogle af sine større kampe. Tak for det.

En anden af de store udfordringer var formandsposten i Undervisnings- og Kulturministeriets kanon-udvalg i 2004-05 der skulle kanonisere forfattere eller tekster til læsning i folkeskole og gymnasium. Bølgerne gik højt, der var mange holdninger og meninger, både om betimeligheden af en kanon overhovedet, og naturligvis hvem der skulle stå i den. Modersmål-Selskabet gik med på den måde at vores årbog i 2005 kom til at hedde 'Kanon som rettesnor'. Professor Billeskov Jansen har i sin tid karakteriseret Jørn Lund som 'koncilianten' dvs. den som forsoner. Den funktion var det vigtigt at udfolde her.

Jørn Lund blev direktør for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i 2002, og det er også lykkedes for ham at komme igennem med at få bevillinger fra Kulturministeriet til et samlet arbejde for sprog og litteratur i samarbejde med Dansk Sprognævn; bl.a. kan der nu løbende udarbejdes et sprogbarometer.

Der arbejdes med en ny udgave af en svensk-dansk ordbog, og ikke overraskende, må man sige, en ny dansk sproghistorie. Det er ufatteligt så meget Jørn Lund overkommer, men heldigvis for os andre kan han ligefrem lide at skrive, helst et par timer hver dag.

Jørn Lund sidder også i Københavns Universitets bestyrelse og har gjort det siden 2005. Og så er vi fremme ved den helt aktuelle udfordring.

Jørn Lund blev i 2003 udpeget til at lede et ud-

valgsarbejde under Kulturministeriet. Arbejdsgruppen havde til opgave at udarbejde et oplæg til en politik for det danske sprog. Det førte til rapporten 'Sprog på spil' samme år.

Udvalget forelagde nogle argumenter for det danske sprog i Danmark. Det realpolitiske argument: De fleste taler og skriver dansk og kan ikke lade være med det. Det semantisk-kulturelle argument: Dansk sprog er en integreret del af de fleste danskers bevidsthedsliv og dermed mest operativt også i de fleste former for kunst og videnskab. Det globale argument: Dansk sprog er et bidrag til den sproglige mangfoldighed i verden.

Rapporten 'Sprog på spil' rummede mange anbefalinger, og den kom til at ligge til grund for en folketingsdebat og en sprogpolitisk redegørelse fra regeringen. Opmærksomheden over for sprog og sprogbrug steg. Det smittede af på det nye gymnasium med introduktionsmodulet Almen sprogforståelse. Sprogportalen sproget.dk er blevet åbnet på nettet hvor man også kan finde en digitaliseret udgave af Retskrivningsordbogen, Den Danske Ordbog og Ordbog over det Danske Sprog.

Hele sprogområdet trængte imidlertid til en mere omfattende redegørelse, og i 2007 blev Jørn Lund atter formand for et sprogudvalg under Kulturministeriet. Udvalget fik bedre tid end det forrige, og i 2008 forelå rapporten fra sprogudvalget: 'Sprog til tiden'. Mange er blevet hørt, og det har ikke været muligt at komme frem til enighed om konklusionen på alle områder. Det er især inden for forskning og videnskab der ikke har kunnet opnås enighed.

'Sprog til tiden' og regeringens opfølgingsplan har endnu ikke været i folketinget men kommer det her til efteråret.

Så sent som den 26. august kunne man i Jørn Lunds klumme i Politiken under overskriften 'Sprogpleje' blive orienteret om hvad man har gjort i Norge. Der har Stortinget vedtaget en sproglov. Det er ikke svært at se Jørn Lunds slet skjulte opfordring til folketinget: Gak hen og gør ligeså!

Hvis det lykkes, vil det foreløbig være kronen på værket for Jørn Lunds arbejde med udvikling og styrkelse af det danske sprog.

Inden arbejdet med encyklopædien nåede Jørn Lund også at skrive en indsigtfuld bog sammen

Jørn Lund med tidligere partnere i karrieren, professor Torben Brostrøm og professor Erik Hansen, prisvinder i 2004.

med Torben Brostrøm: „Flugten i sproget. H.C. Andersens udtryk“.

Jeg begyndte min tale med indledningen til 'Snedronningen', og i det eventyr går djævelens troldspejl i hundrede millioner billioner og endnu flere stykker, og en af troldsplinterne ramte Modersmål-Selskabet der var en ung forening for snart 30 år siden. Du spåede foreningen en ganske kort levetid.

Troldsplinten kom ud af hjertet, foreningen er her endnu, og vi mener at dele din glæde over det danske sprog. Derfor er det en stor fornøjelse at overrække dig Modersmål-Selskabets Modersmål-Pris for 2009.

Tillykke!

Jørn Lunds takketale

Tak for ordene, Claus..

Og tak til Modersmål-Selskabet, også fordi man har valgt dette hus, hvor jeg, alene eller i samarbejde med en tidligere modtager af prisen Erik Hansen, har medvirket i omkring 600-700 udsendelser om dansk sprog og kæmpet for det gode sprog i „Sprog-brevet“.

Når mennesket på godt og ondt har kunnet sætte dagsordenen for livet her på jorden, skyldes det naturligvis vores hjernekapacitet, men måske især, at denne hjerne kan håndtere symboler, og dermed give mennesket frihed til at benævne og håndtere også det, der ikke er umiddelbart foreliggende. Symboler giver os frihed til også at bevæge os i et fiktivt univers. Vi kan beskrive fortiden og lave prognoser om fremtiden ved hjælp af symboler, vi kan konstruere Storebæltsbroer ved hjælp af symboler, vi har symbolsystemer over alt: kemiske symboler, matematiske symboler, nodesystemer osv.

Ét symbolsystem bærer vi altid rundt på: sproget. Sprog lever i os og kan bruges til kommunikation, men først og fremmest er det en del af vores mentale udrustning; vi løser og skaber problemer ved hjælp af ord, vi har kun sjældent fri fra dette sprog, der virker på mange forarbejdningsniveauer, fra den dagklare redegørelse til den dunkle anelse. Ord kan så meget. Ordet er jo ikke tingen, men symboliserer den, og skrevne ord består af symboler, bogstaver, som be-

tegner lyde, der heller ikke betyder noget i sig selv, men som kan klumpe sig sammen og danne ord.

Vi ser verden åbne sig gennem et sprog, sætter flere og flere ord på den og vil normalt resten af livet have dette sprog som vilkår og hjemmebane – modersmålet. Dansk er det sprog i verden, der er specielt tilpasset udtryksbehovene hos langt de fleste her i landet. Inventaret af gloser i et sprog afspejler lokale udtryksbehov. Man har brug for at benævne andre emner i Kina og Thailand, end man har i Danmark; vi har så at sige produktudviklet det danske sprog gennem 1000 år, og det giver os nogle udtryksmuligheder, vi ikke kan finde andre steder. „På sit modersmål kan man sige, hvad man vil, på andre hvad man kan“, som Vigdís Finnbogadóttir, UNESCO-ambassadør for sprogene i verden, har formuleret det.

Ikke desto mindre er glæden over sproget ofte vanskeligere at få øje på end sprogkritikken og de sproglige mindreværdskomplekser. Der klages over de unges sprog, over moderne udtale, over staveusikkerhed, over groft sprog, over læseproblemer – og ikke altid uden grund. Kun få erkender den gave, det er at have et sprog, der på én gang afspejler den enkeltes historie og identitet og samtidig giver adgang til større fællesskaber.

Dette modersmål, i mit tilfælde dansk, har altid fængslet mig, allerede længe før jeg kom i skole. Næsten alle børn er sprogmusikalske – men mange

sætter musikaliteten og fleksibiliteten til med årene. Jeg har levet under dialektalfundets sidste krampetræknin-ger – er gammel nok til at kunne huske de mange forskellige østjyske dialekter, når jeg var med på sygebesøg i min fars blandede by- og landpraksis og har stadig det ikke-dialektale provinsbysprog indskrevet i erindringen. Jeg kom til Lyngby ved København som 13-årig og gjorde store ører, da de forskellige varianter af københavnsk blev en del af min hverdag.

Som de fleste andre var jeg i vildrede mht. studievalg efter studentereksamen; jeg var bredt interesseret, havde ikke specialiseret mig i noget bestemt fag, men valgte så dansk på Københavns Universitet, ligesom så mange andre af årgang 1964. Min klassekammerat Lars havde også valgt dansk, viste det sig, og vi kom på samme hold i flere discipliner.

Professoren i dansk sprog, Paul Diderichsen, kastede et bekymret blik på den store menneskemængde i annek B og holdt en afskrækkelsesforelæsnin-ning. Hvis man ikke have fået mindst mgx eller ug-spørs til studentereksamen, var mulighederne for at bestå meget små. Og man måtte indstille sig på at læse faglitteratur på engelsk, tysk og fransk, ligesom et solidt kendskab til latin var bydende nødvendigt.

Forelæsningerne i metrik og foredragslære ved professor Arthur Arnholtz var tilsyneladende yderst inspirerende, måske især for et dusin hattedamer, der sad bænket på første række, enkelte sågar med en båndop-tager, så mesterens ord kunne genhø-res. Men vi andre kunne have det lidt

Modersmål-Prisen lå lige til Jørn Lunds højreben.

svært med mesterens form, som kunne virke unaturlig og intimitetskrænkende. „Vil herren i den grønne sweater læse næste tekst op, tak?“ Og så begyndte den grønne herre at læse op; det var en flamende tale af Goldschmidt, holdt i Rom i anledning af Henrik Wergelands død, og den begyndte med ordene „I danske skandinaver!“ Længere nåede min studiekammerat ikke, før professoren afbrød: „Holdt! Deres udtale er vulgær! Ja, jeg mener ikke noget negativt med det, men De siger jo nærmest æ i danske og skandinaver. Hør her, hvordan det skal lyde.“ Og så måtte den unge mand adskillige gange prøve at ramme Arthur Arnholtz' a-kvaliteter, og selvfølgelig gik det ikke. Den grønne herre, som efterhånden var rød i hovedet, kom selvfølgelig til at overdrive, og så måtte professoren gribe ind igen: „Holdt! Jeg beder Dem ikke om at bruge „tearter-ær“. Efter ti minutters øvelse fik studenten lov til at gå videre i teksten. I næste time udeblev han.

I grammatik fik jeg Erik Hansen, en dynamisk og skarphjernet sprogmand af den yngre generation. Han havde ikke meget til overs for den traditionelle grammatikundervisning, men udfordrede de studerende med materialer og kompendier, han selv havde udarbejdet. Han var centrum i en kreds af yngre lingvister med mod på at betrede nye veje. Man kunne godt mærke, at han havde været gymnasielærer, oven i købet med tysk som bifag. Man blev hørt. Og man kunne også blive taget i skole, hvis man forvirret svarede forkert. Jeg kan huske en ældre studerende, som havde lidt svært ved den såkaldte forfælsprøve, hvor man undersøger, hvad der kan indlede en sætning. Vi sad med sætningen „Han sidder og læser avisen“. Hvad kan man sætte i forfæltet? spurgte Erik Hansen. „Ja øhhh det ved jeg ikke rigtig.“ „Prøv Dem frem. Sæt objektet for 'læser i forfæltet'!“ Og så kom svaret „Avisen sidder og læser“(i stedet for „avisen sidder han og læser“) Der fulgte en oppercut: „Lad vær og sid og fjol, vi går videre til en anden.“

Noget af det gode ved hans undervisning var, at man hele tiden kunne drøfte beskrivelsesgrundla-

get. Det var ikke facitlisteundervisning. Jeg havde en samtale med ham om, hvordan man kunne tolke elementet 'sæt', i en sætning som „sæt han kommer for sent“. Samtalen fandt sted ved eksamen, og jeg troede egentlig, han var ude på et bestemt svar, og at jeg havde dummet mig, men jeg fik netop anerkendelse for den åbne og diskuterende analyseform, jeg havde anlagt.

Jeg var et par år inde i studierne, da jeg blev ansat som undervisningsassistent ved Københavns Universitet. Inden for området fonetik følte jeg mig nogenlunde kvalificeret til at undervise, men det var grammatik, jeg i første omgang skulle arbejde med, og dét tre timer om ugen med hvert hold. Det krævede omhyggelig forberedelse og bearbejdet genbrug af først og fremmest Erik Hansens undervisningsmateriale. Efterhånden udviklede jeg mit eget, og jeg fik det samme hold i grammatik og fonetik, hvad der gav mulighed for noget i de dage ret sjældent: at de studerende og jeg kom til at kende hinanden, selv om holdene som regel var meget store. Så er det på mange måder lettere at være en god student og en ordentlig underviser.

Fonetik er særlig sjovt at undervise i, navnlig fordi de studerende skal begynde forfra, ligesom dengang de kom i skole og skulle lære at læse og skrive. De skal lære lydskrift, og det er en mageløs oplevelse. I første time sendte jeg studenterne en for en op til tavlen og bad dem skrive deres navn, som det lyder. Så måtte *Bente* lytte sig frem til, at vokalen var *æ*, ikke et *e*, at det store bogstav ikke kunne høres, det er et rent grafisk fænomen, og at der ikke er et *t*, men et *d* efter vokalen. *Johannes* skal både iagttage, at hovedtrykket ligger på 2. stavelse, at der er stød på *n*et – og at der kun er et *n*.

I studietiden samarbejdede jeg især med min gamle skolekammerat, Lars Brink.

På 2. del fandt vi på at skrive speciale sammen; vi havde fået interesse for en større undersøgelse af, hvad der var sket med udtalen af dansk i de senere århundreder. Vi fandt det nødvendigt både at inddrage skriftlige og mundtlige kilder, så vi opsøgte

Nationaldiskoteket og Radioens Stemmearkiv og fik adgang til et eldorado af gamle ikke-analyserede optagelser med personer født så tidligt som i 1816. Der var snesevis af optagelser med personer, som voksede op i første halvdel af 1800-tallet, vi analyserede og sammenholdt det hørte med, hvad man kunne opspore om sproget i det område, hvor personerne var vokset op. Det viste sig nemlig, at den vigtigste udtaleprægning finder sted i årene op til puberteten; derefter tilpasser man sig kun vanskeligere nye udtalenormer.

Da *Dansk Rigmål* udkom, bragte tv-avisen et indslag, og der blev skrevet kronikker om værket – lidt uvant var det for to personer, som ikke havde rundet de 30 år. Men vi blev godt behandlet, også af forlaget Gyldendal, der trykte et meget optimistisk oplag af en bog, som vitterlig ikke er tilgængelig for alle sproginteresserede, og som nu kun fås på recept. Digteren Soya, som havde et eminent sprogøre, havde orienteret sig i bogen og leverede et postkort til Gyldendal med påskriften „Jeg læser ellers helst krimier, men Dansk Rigmål er mere spændende end nogen krimi.“ Det postkort satte de i masseproduktion.

I 1972, endnu før Lars Brink og jeg havde afsluttet arbejdet med „Dansk Rigmål“, som professor Eli Fischer-Jørgensen havde fulgt med stor interesse, satte hun som medlem af Statens Humanistiske Videnskabsfond et initiativ i gang: Der skulle udarbejdes en udtaleordbog, bl.a. på basis af det nye arbejde – og jeg skulle lede projektet. Jeg var 26 år og skulle samarbejde med en såkaldt baggrundsgruppe bestående af fagets store navne, herunder adskillige professorer.

Det var ganske krævende og udviklede mine diplomatiske evner. Der var i miljøet var uenighed mht. fastsættelse af udtalenorm og graden af detaljering. De overvejende strukturalistisk orienterede medlemmer var ikke interesserede i en fintmærkende lydskrift, de ældre i kredsen ville gerne have en konservativ norm, nogle ville have en lydskrift, skræddersyet til dansk sprog, andre ville have en in-

ternational. Referaterne af de mange og ofte livlige møder blev skrevet af en af de kvikke studerende på mine hold, Jens Normann Jørgensen. Også disse referater gav anledning til diskussion.

Når det kom til stykket, og det kommer som regel til stykket, var Eli Fischer-Jørgensen mest lydhør over for den, der skulle forestå arbejdet, og jeg fik – med Brink, endnu på en markant sidelinje – grønt lys for både lydskriftsystem, norm, oplysning om aldersbestemte, sociale og regionale varianter, principper for ordudvælgelse og en skelnen mellem den distinkte udtale og så den normale udtale.

I 1978 søgte jeg et professorat på Danmarks Lærerrhøjskole, hvor sprog og litteratur harmonerede bedre end på KU, ikke mindst takket været det fine samarbejde, jeg fik med Torben Brostrøm. Vi skrev bl.a. en bog om H.C.Andersens sprog, „Flugten i sproget.“

I den ansættelse udfoldede jeg min interesse for uddannelse og uddannelsesplanlægning og blev i en periode inddraget i læseplansudvalg for skole, gymnasium og seminarium, ligesom jeg sad i opgavekommissionen og i 117 andre udvalg. Jeg har tilbragt 5 arbejdsår i ulønnede ministerielle udvalg. Det har ikke sluppet mig. I de seneste år har jeg været med i læreplanen for dansk i det nye gymnasium og i De Fælles Mål for folkeskolens danskundervisning. Formandskabet for Perspektivudvalget var en lærerig og krævende post.

Encyklopædien var også i vid udstrækning en sproglig opgave. Der skal formidles forståeligt. Hammerichs grønspættebog, den store bog, etymologi, udtale osv. Dansk som et komplet sprog, fagsprog!

Modersmål-Selskabet nævner specielt „Sprog til tiden“ i sin pressemeddelelse, og det skal blive spændende, hvordan der følges op. Regeringen er splittet, oppositionen ligeså.

Modersmål-Selskabet har vist sig mere levedygtigt, end jeg troede ved grundlæggelsen. Men det har også skiftet fokus, fra sprogkritik til omsorg for sproget og ligefrem sprogglæde. Vi må se at få

det øvrige samfund med! Selskabet har dygtigt forholdt sig også til senere årtiers problemstillinger, og i øjeblikket er man både optaget af det danske sprogs skæbne og af det grove sprog, der jo debatteres overalt. Men dialekterne kan man ikke redde, retskrivningen sejler aldeles ikke i Danmark, og sproget i Danmarks Radio er det meget vanskeligt at påvirke.

Det dansk-sproglige selvhad er et stort problem; vi er en nation af sprogskulmere: Unge menneskers sprog opfattes som groft, hvad det også kan være, og udtalen kaldes utydelig, fordi den ikke er som ældre generationers, dialekterne har vi ikke holdt levende, men storbysprog er nu ikke noget forbi- lede, i hvert fald ikke bredt københavnsk eller typisk århusiansk. Vi opfatter flere fremmedsprog som kønnere end dansk. Men sproget bevæger sig hele tiden, betydningsændringer kan være irriterende og distraherende („bjørnetjeneste“), og det samme

kan nye sammenfald som *ret/rat*, *skræmme/skramme*, *rende/rande*. Gorm den Gamle har sikkert også været irriteret, da gastir blev til gæstir og i-omlyden gjorde sig gældende. Det har den art. Mange tror, at det hele begyndte i 1968, men historien er meget længere.

Lad os i stedet for glæde os over at vi har et sprog, der er et nuanceret kulturudtryk, som forbinder fortid og nutid, og som – undertiden – slutter som en handske. Tak til Modersmål-Selskabet fordi det med prisen anerkender mit arbejde i sprogets og kulturens tjeneste.

Foto til prisfesten: Ole Mik

Haves: 30-årigt MODERSMÅL-SELKAB Søges: Mere synlighed og flere medlemmer

Vær med til at drøfte handlingsplan for Selskabets fremtidige arbejde på medlemsmøde tirsdag den 27. oktober kl. 17 i mødelokalet hos Forbundet Kommunikation & Sprog, Skindergade 45-47, København K.

Til Modersmål-Selskabets generalforsamling den 14. maj havde Astrid Berg-Sonne som en af Selskabets ildsjæle indsendt et medlemsforslag, der efterlyste initiativer til at gøre Selskabets mere kendt og dermed hverve flere medlemmer, især blandt de yngre. Generalforsamlingen pålagde bestyrelsen at arbejde videre med forslaget, og der har efterfølgende været et møde mellem ildsjælene og bestyrelsen. Her enedes man om at indbyde til et medlemsmøde i efteråret for at høre om medlemmernes forventninger til Selskabets arbejde og efterlyse kreative ideer til mere synlighed og flere medlemmer.

Der kan spores en voksende interesse for sprog i befolkningen, og sprogelskerne i Mo-

dersmål-Selskabet vil gerne dele deres glæde over det gode danske sprog med flere medlemmer – men hvor finder vi dem? Der har efter generalforsamlingen været et læserbrev i Villabyernes Blad med omtale af Modersmål-Selskabet med det resultat, at der kom seks forespørgsler om medlemskab – er det vejen frem? Samtidig vil vi også gerne gøre op med den misforståelse, at Modersmål-Selskabet er en samling sure gamle mænd og kvinder, der konservativt klamrer sig det gamle dansk.

Medlemmer, der ikke har mulighed for at deltage i medlemsmødet, eller som allerede nu har lyst til at fortælle om deres forslag til medlemshvervning, er meget velkomne til at skrive til næstformand Henrik Munck. Vi vil også sætte pris på en forhåndstilmelding til deltagelse i mødet tirsdag den 27. oktober kl. 17. Det sker ved at sende en e-post til: hm@modersmaal.dk eller skrive til: Henrik Munck, Farumgårds Allé 3, 3520 Farum.

Gerda fylder rundt

Samtale med Gerda Thastum Leffers i anledning af den runde fødselsdag, og et jubilæum.

AF JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

JCWN: Kære Gerda, jeg behøver ikke at spørge dig om en dames alder. Den 18. oktober fylder du nemlig 90 år. Den 27. november har Modersmåls-Selskabet 30 års jubilæum. Du har været med siden starten, som formand, næstformand, bestyrelsesmedlem m.v. I din bog „Barndommens Oase“ skriver du mere om musik og højtlesning end om sprog, selv om du godt nok som 9-årig vinder 100,- kr. i en poesikonkurrence. Hvorfra har du din interesse for sprog?

GTL: Den er nok medfødt, men blev især stimuleret da jeg kom i 1. klasse i en god skole i Gl. Holte, hvor min landskendte dansklærer Valdemar Kirkegaard lærte os 6-årige, hvor vigtig udtalen er. Der var retorik på skemaet, men sådan kaldte man det ikke. Det var skønt at øve vokalerne, når Kirkegaard førte an. Min familie brugte også dansksproget godt.

JCWN: I havde et klaver, som du aldrig rigtigt lærte at spille på?

GTL: Dén interesse blev skærpet, da vi boede på Blindehjemmet på Mariendalsvej på Frederiksberg, hvor min far var ansat i 5 år. Der kom store kunstnere som kgl. hofpianistinde Johanne Stockmarr og

Edith Oldrup Petersen og *koncerterede* (på medbragt flygel, skønt der var et i forvejen). Poul Reumert, Elith Pio og selvfølgelig Bodil Ipsen holdt oplæsningsaftener.

Dér kom jeg i Duevejen Skole. „Ny fristil“ var bedst af alt. Det har faldet mig naturligt at bruge sproget. Jeg græder ikke over, at sproget forandrer sig. Tingene udvikler og ændrer sig, det har sproget også gjort, men ikke kun negativt. Jeg kan høre en CD med de gamle kunstnere og glæde mig over deres vokaler, sådan lyder de sjældent i nudansk. Men jeg hører og ser en vis charme, og en mulighed for mere nærhed mellem mennesker, i det *nudanske*. Tidligere kunne især veluddannede appellere til en fælles indforståethed. Vi, der forstod, mærkede at mange af de tilstedeværende faktisk ikke var med, de mistede noget, og sproget mistede også noget.

Jeg genhørte for nylig en radioudsendelse, hvori jeg taler med Klaus Rifbjerg og Thorkild Bjørnvig om *Samtalens kunst*. Helt ærligt: det lød pragtfuldt, det var genhør fra 1994. Nu gælder det kommunikationskunsten. Det er nok ikke alle kommunikationsfolk, der kender forskel på at kommunikere og at føre samtale. De er meget dygtige til at udtrykke sig, så der er forståelse indbygget i en sætning og endda

give den en gang til i komprimeret form. Især i TV er den helgardering god.

Jeg tænker på mine 30 år i Modersmål-Selskabet og husker de mange hyldesttaler, f.eks. til Herbert Pundik i Politikens Hus. Man kommer tæt på de mennesker, man hylder i en tale der lykkes. Jeg havde jo været med til at vælge dem, Per Højholt, professor Kaarsted, Frederik Dessau, Hanne Reintoft, Ghita Nørby, DRs generaldirektør Hans Jørgen Jensen og mange flere. Jeg forberedte talerne ret godt. I alle tilfælde kom de fra hjertet. Man *kan* tale spontant og improvisere, men det er ikke klogt, man kan glemme det måske mest væsentlige. Hvis man brænder for sagen og personen, kommer der aldrig hule klange. Det er uden betydning om en prisvinder er *kendt*, men det vil jo ofte være tilfældet.

Prisvinderen i år (professor Jørn Lund) er én vi alle kender. Vi kan lide hans sprog, vi kan fatte, hvad Jørn Lund taler om og acceptere måden han udtrykker sig på.

JCWN: Og tiden i Modersmål-Selskabet?

GTL: Det har været nogle gode år. Både sjove og slidsomme i starten. I min formandstid udførte jeg også sekretær- og kassererarbejdet. Jeg lavede næsten endnu mere i de 5 år forud som næstformand, fordi Grethe Rostbøll, daværende formand, senere landets kulturminister, var meget politisk engageret. Efterhånden fik vi flere medlemmer, flere fondsmidler, og vi udvidede bestyrelsen.

Det er en langsom men stor forandring, der er sket helt naturligt for Selskabet. Det føles også helt naturligt, hvor vi står nu, og i pagt med tiden. 30 år og med en lovende fremtid. Teknologien gør ekspeditionen og kommunikationen nemmere. Det er utroligt, at store berømtheder som H.C. Andersen og Søren Kierkegaard måtte skrive i hånden – med fjerpen – og dog mens de endnu

levede fik det spredt ud over landegrænserne! Det er en global tid netop nu. Vi tænker på, hvad der kommer i morgen, eller på hvad der var i går, og kan spørge, hvornår det er nu, det gælder? Det er det *nu!* Det er nu vi skal tale med hinanden på den gode forståelige måde.

JCWN: Du fik en kontoruddannelse, og først senere i livet blev du student og kom på universitetet og læste retorik. Man kan vel med rimelighed sige, at du er en mønsterbryder. Hvordan er det gået for sig?

GTL: Jeg vidste som barn, at mine forældre ikke havde råd til at lade mig gå på Holte Gymnasium, som ville have været det aktuelle. Men jeg havde den følelse, at jeg på et tidspunkt kom til at læse videre, og at mit speciale skulle være dansk. Jeg holdt meget af dansk litteratur, danske sange og salmer – og den danske humor som den kom til udtryk i revyer og på teatret. Så skulle det gå sådan, at jeg efter min kontoruddannelse blev lykkeligt gift og ganske naturligt hjemmegående husmor.

Min mand døde desværre. Børnene var næsten voksne, og jeg begyndte at læse. Meldte mig først til den lille latinprøve for at tjekke min indlæringssevne. Jeg blev lykkeligt gift igen og fortsatte læsningen, som elev på Statens Studenterkursus på Frederiksberg. Jeg blev student to år senere og begyndte straks på Københavns Universitet. Jeg blev cand. phil. i dansk efter tre år og påbegyndte retorik. Retorik var et meget nyt universitetsfag. I Skandinavien fandtes det kun på Københavns Universitet. Det var ganske exceptionelt at komme ind dér, og utroligt spændende. Vi var seks elever hos professor Fafner i starten. Faget fangede mig. Aurelius Augustinus (430-354 før Kristus) sagde: „den taler godt, der har noget på hjerte“. Så enkelt *kan* det være, men forkundskaber skader sjældent.

JCWN: Sproget som kommunikation, sproget i forandring?

„Da kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet“. Du må undskylde mit genbrugssvar, men også sprogligt kom det til at betyde meget. Nu blev børnene i deres mest modtagelige stunder påvirket af nye stemmer, måske nye anderledes ord og holdninger til sprog. De kom hjem til mor, som også var sprogligt præget af arbejdsplads og kolleger. Hun førte flere samtaler med andre end med vor far og kernefamilien. Dér skete glidende en stor sproglig forandring.

JCWN: Har du haft rollemodeller i din karriere, som kvinde, som mønsterbryder?

GTL: Jeg har aldrig tænkt over det før, men det kunne være Bodil Koch. Hun og mor var kusiner, og vi hørte meget om Bodil; hun var ikke mønsterbryder socialt, dén familiegren var akademikere. Bodil Koch var den første kvindelige teolog og kirke- og kulturminister. Vi var stolte af Thorkild Thastum Gravlund, mors fætter og gift med endnu en kusine, Helga Thastum. De levede hele livet på Reersø, hvor vi er kommet meget. Gravlund skrev hjemstavnsdigtning – og skrev den korrekte sjællandske dialekt.

JCWN: Hvad er det vigtigste i de sprogpoltiske diskussioner i dag?

GTL: Det er blandt meget andet indvandrersproget, hvordan vi sprogligt tager imod fremmede og lærer at værdsætte de kulturelle indblik begge veje. Det er i høj grad et sprogligt spørgsmål. Det er et brændende spørgsmål. Alle lever i et håb om, at det kan løses fredeligt. Netop nu ser det ud som fronterne er trukket hårdt op. Men irakerne i Brorsons kirke på Nørrebro; det er meget vigtigt, at vi lærer at forstå dem og at de lærer at forstå os. Prædikaten *dansktalende* betyder jo ikke, at personen forstår hvad tonefaldet dækker, eller mimik og gestik. Det er slemt for den, der evt. skal lægge krop til et kirurgisk indgreb af en palæstinensisk kirurg, der jo, som alle andre, er mest objektiv på sit modersmål. Til det hører også tydning af ansigts-træk, løftede øjenbryn og kropssprog. Vi skal lægge mere vægt på netop kropssproget, som siger kolossal meget og er en del af sproget. Det talte sprog, det skrevne og kropssproget. Man kan slet ikke skille det fra hinanden, så tæt hører det sammen.

JCWN: Hvor går det danske sprog hen?

GTL: Det er spændende, sproget vil få mere og mere fremmed islæt, vi får flere ord ind, som flertallet har i IT-bagagen. Etymologien viser, at ord vi regner for pæredanske har fremmed herkomst. Den store verden er blevet lille. Vi kommunikerer med den anden side af kloden på under et minut, hvis vi da kender sprogekoden. Det er vel primitivt at tro og tænke, at Norden kan holde sproget „rent“ Det er slet ikke ønskværdigt.

Gerda Thastum Leffers i den rolle alle kender hende: som ordstyrer ved præsentation af årbogen, i hvis udvalg hun har siddet siden 1982, her "Fra det ende sprog til det andet" i 2007.

JCWN: Hvilken rolle har Modersmål-Selskabet de næste 25–30 år?

GTL: Dén rolle at følge med og undervejs tage den sproglige puls og justere derefter, og gøre det uden at være *for* kede af det. Hvorfor skulle det ikke være *godt sprog* mens vi har det, men kun godt i tilbageblik? Hvorfor skal et talt og skrevet sprog være 80 eller 100 år gammelt før vi synes det er (var) fantastisk smukt? Hvad sagde de om sproget 100 år siden? Formentlig: „det er et elendigt dansk der tales af ungdommen i dag“ – og så remsende de noget op fra 50 eller 100 år tidligere som *smukkere!* Det er nu og her vi skal være glade for sproget og kalde det godt. Godt sprog er bl.a. et nutidigt sprog. Måske kan vi udgive en bog, der henvender sig til alle og har *den sproglige afstand* som tema – ikke kun den generationsbetingede afstand, men *også* den.

Gerda Thastum Leffers har også et liv uden for Modersmål-Selskabet. I 2005 åbnede Gerda en privat „forfatterskole“ Gerda sidder på 40. år som folkevalgt i Virum Kirkes Menighedsråd, på 4. år i Søllerød/Kgs. Lyngby Provstiudvalg og på 10. år i Dansk Forfatterforenings seniorledelse. Hun var en af de første der udgav en net-bog (1975) med 10 noveller, der også udkom på engelsk.

Hun har desuden udgivet Stednavne på Reersø (Holbæk Amts Årbogsforlag) og H.C. Andersens kunstnerproblematik (Reitzels forlag 1972).

Nok presset – ej truet

Sproget til livlig debat på seminar i Løgumkloster Refugium

De fire sprogusketerer fægtede sig elegant gennem sprogets mange debattemner: Kjeld Kristensen, Niels Davidsen-Nielsen, Erik Hansen og Henrik Galberg Jacobsen.

Som den pædagog professor Erik Hansen også er, indledte han et fire dages sprogseminar i refugiet i Løgumkloster med at slå fast, at det er et underligt snobberi og en malplaceret generthed, der får os til at tro, at dansk er et lille sprog, der ikke kan ret meget. Dansk kan det hele og er et stort sprog, blandt de 100 største i en verden med flere end 6000 sprog.

Så rankede tilhørerne ryggen. Men er det lige så stort som engelsk? Ja, da, understregede Erik Hansen. Når „Ordbog over det danske sprog“ kun er kvart så tyk som The Oxford Dictionary, skyldes det økonomi. Vi er trods alt et lille sprogområde med et undseligt marked til at finansiere kostbare trykudgifter. Det er også derfor, at den grammatikbog, som Erik Hansen har udarbejdet sammen med Lars Heltoft til udgivelse i 2010, kun er på 2000 sider. Den kunne være på det dobbelte. Men markedet for grammatikkens mysterier kan aldrig blive så stort som for Da Vincis.

I sine indlæg kom Erik Hansen også ind på, hvad der er rigtigt og forkert og konstruerede mange drilende sætninger, der fik forsamlingen til at bevæge sig fra skråsikkerhed ud på tynd is. En sætning kan være korrekt uden at være god. Den kan være både god og korrekt og dog ulogisk, men rigtig, fordi den falder ind under rigsmålsnormen. Hvem tænker i dag på det ulogiske i at være bevidstløs? Det burde jo egentlig hedde bevidsthedsløs. Normen skrider hele tiden, sagde Erik Hansen, mens tilhørerne nikkede

bekymret, og så føjede han til med skævt smil: „Og det har den gjort i 1000 år, så det går nok endda.“

På seminaret var mange sider af sproget til behandling. Kjeld Kristensen, redaktør ved Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, talte om dialekterne og påviste udviklingen fra det åbne a i flere grader til det det flade københavnske a (æ), som irriterer de fleste, men kunne samtidig konstatere, at der er en tendens til, at det gamle a igen er ved at vinde terræn, mens æt til gengæld standhaftigt er på vej til at blive et a i mange ord: drabt, prast, kraft. Det kan man have æstetiske indvendinger mod, men først og fremmest er det uheldigt, da det kan forkludrer meningen: Prasten døde af kraft! Alene her kan man se det håbløse i at indføre en retskrivning, der baserer sig på udtalen – og igen: hvis udtale?

Til gengæld er det jo i andre sammenhænge det normative, der får indflydelse på, hvordan et ord skal staves, når sprognævnet først har accepteret det og anbragt det i Retskrivningsordbogen. Professor Henrik Galberg Jacobsen forsvarer til foråret sin doktordisputats om dansk retskrivning fra 1739 (da der blev udfærdiget de første forordninger om retskrivning) til i dag. Blandt de nye stavemåder, der er til debat i sprognævnet, er ordene, der ender på *ium*: oratorium, gymnasium, refugium, etc. I daglig tale siger man oratorie, gymnasie, refugie. Bliver de ophævet til legale stavemåder? Da der her er tale om principielle ændringer skal de fra sprognævnet til godkendelse hos

kulturministeren og undervisningsministeren. Det er svært at forestille sig, at Carina Christensen vil blande sig i det. Det er ikke svært at forestille sig, at Bertel Haarder vil. Han har tidligere sagt nej – nu må vi se i 2011, om han har ændret mening. Men hvorfor er så kranie blevet godkendt? Fordi det medicinske fakultet betjener sig af den form, og så fandt sprognævnet det rimeligt at anbringe formen i Retskrivningsordbogen.

Overskriften for seminaret var „Det danske sprog nu – and forever“ med et klart signal om den debat, der stilfærdigt sætter lidenskaberne i kog blandt fagfolk og her kan måle sig i intensitet med kommadedebatten blandt mere ekspertbeskæftede danskere. Professor Niels Davidsen-Nielsen, i denne måned afgående formand for Dansk Sprognævn efter seks år på posten, delte emnet op i to afsnit. Der er den engelske infiltrering i hverdagssproget som det ses i kunstfærdige dobbeltord som Ældre Sagen, Forsorgs Center og forkerter genitiver med apostrof: Hansens kælder. Det store problem er selvfølgelig domænetabet, det vil sige

de områder især inden for naturvidenskaberne på de højere læreanstalter, hvor det danske sprog slet ikke anvendes, og hvor fagudtryk kun eksisterer på engelsk. I en glidende proces giver dansk dermed afkald på at være et helt sprog. Eller som Davidsen-Nielsen sagde på engelsk om sproget: „Use it or lose it“, oversat af Galberg Jacobsen til „Tal det eller tab det“. Dansk er i disse år under pres, men det er ikke truet – bortset fra enkeltområder på de højere læreanstalter. Davidsen-Nielsen var tilfreds med den hensigtsserklæring, der lå i den sprogpoltiske redegørelse i „Sprog på spil“ i 2004, men da den viste sig utilstrækkelig over for udviklingen, havde han håbet på en stærkere konklusion i „Sprog til tiden“ sidste år. Det blev dog kun ved hensigtsserklæringerne, „og det“, konkluderede Davidsen-Nielsen, der udgiver en debatbog til december om dansk sprogpolitik „Mors stemme, fars hammer“, „giver jeg ikke en døjt for.“

Som man ser, kan fagfolk også tale lige ud af posen.

M.B.

Årbog 2009: Dansk i verden

Når man ser tv-avis, kan man nu og da opleve, at den udsendte danske korrespondent i fremmede lande har fundet frem til lokale personer, som taler dansk; ikke danske rejsende eller danskere, som har bosat sig i udlandet, men udlændinge opvokset med deres eget modersmål, der har lært sig dansk – russere, polakker, amerikanere, japanere og mange andre. Som dansker glæder man sig over det og håber på, at vi tilsvarende her i landet kan stille med i hvert fald nogle få kyndige for hvert af verdens sprog. Men man forundres også, for mens det er let at forstå, at folk gerne vil lære et eller flere af verdens store sprog, er det svært at forstå, hvorfor nogle vælger at lære dansk, som dog tales af

forholdsvis få mennesker. Hvad har dansk at byde på? Har et lille sprog en rolle at spille i en stor verden?

Det er spørgsmål af den art, årbogsudvalget har stillet til en række forfattere, som i essayform beretter om studiet af dansk og det danske sprogs status i forskellige lande samt i Grønland og i det sønderjyske grænseland.

Årbogsudvalget håber, at medlemmerne vil få glæde af bogen, og at mange vil komme til præsentationen den 27. november, hvor nogle af forfatterne vil være til stede. (se annonce i bladet)

For årbogsudvalget: Bent Pedersbæk Hansen

Tak til Bent

Fordi Bent Pedersbæk Hansen spontant og improviseret meddelte sin afgang som formand for Modersmål-Selskabet på generalforsamlingen i maj måned, fik vi ikke sagt ordentligt tak til Bent for hans mange år på formandsposten. Det vil vi råde bod på ved en senere lejlighed, og Bent fortsætter heldigvis i bestyrelsen.

Jørgen Christian Wind Nielsen, Formand

B

Alle indbydes til at fejre
Modersmål-Selskabets 30-års fødselsdag

fredag den 27. november 2009 kl. 17.00 i festsalen hos Borups Højskole,
Frederiksholms Kanal 24 i København.

Programmet byder på
Ministerhilsen og Årbogspræsentation

Undervisningsminister Bertel Haarder bringer en fødselsdagshilsen.
Årets årbog har temaet 'Dansk i verden' og vil blive præsenteret af flere af årbogens
forfattere, bl.a. rektor for Europaskolen i Karlsruhe Tom Høyem, der var medstifter af
Modermål-Selskabet i 1979, og Politikens tidligere chefredaktør Herbert Pundik,
der modtog Modersmål-Prisen i 1993.

Bogmessen

**Modersmål-Selskabet stand er nr 388 i Forum.
Fredag den 13. - 15. november - over for balkonscenen.**

Åbent fredag kl 10 - 19
Åbent lørdag kl 10 - 19
Åbent søndag kl 10 - 18

Konkurrence i det danske sprog.
Tidligere årbøger vil kunne købes med fordelagtig rabat.

Hvis medlemmer igen i år ønsker at indgå i vagtskemaet, bedes De kontakte
Ingrid Carlsen på e-postadresse ic@modersmaal.dk eller på telefon 60958802.